

Ön Yargı

Prejudice

DOI: 10.5281/zenodo.8155101

Gönül AKBULUT¹

Kullanıldığı alana göre değişik tanımlar alabilen ön yargı, birey, grup ya da toplumların hakkında yeterince bilgisi olmadan veya yanlış bildikleriyle karşı tarafa gösterdiği olumlu veya olumsuz tutumlardır (Erdoğan ve Vatandaş, 2020). Ön yargı, doğru ya da yanlış olduğu hakkında kanıt aramadan sahip olunan inançtır. Ön yargı başka bir tanımlamaya göre de; yeterli inceleme yapılmadan benimsenen herhangi bir konuda herhangi bir görüşe yönelik delilsiz bir şekilde verilmiş olan yargıdır (Durhan, 2022).

Ön yargılar bireylerin inanç ve fikirler hakkında peşin hüküm yürütmesinin yanı sıra duygusal çağrışımı da içermektedir. Bu yüzden ön yargı belli sosyal gruplar hakkındaki görüş, inanç ve fikirlerden oluşan bilişsel ve duygusal olarak iki görünüme sahip bir tutumdur (Gürses, 2005). Tutumlar, uzun süreli duygu, inanç ve davranış eğilimleridir ve diğer insanları, grupları, fikirleri veya nesnelere konu edilerek ön yargıları meydana getirir. (Erdoğan ve Vatandaş, 2020).

Ön yargıların Dışa Vurma Biçimleri şöyledir;

Cinsiyet Ön yargısı; bir cinsiyeti diğerine tercih etmektir ve cinsiyetçilik olarak adlandırılır. Bireylere sadece cinsiyeti nedeniyle farklı davranılabilir ve kişinin bilgi, beceri, yetenek ve nitelikleri önemsenmez (Fitzgerald ve Hurst, 2017)

Yaş Ön yargısı; kişilere yaşlarına göre ayrımcılık yapmayı ifade eder (Holroyd vd., 2017).

Görünüm Ön yargısı; kişilerin fiziksel görünümüne göre değerlendirilmesiyle ortaya çıkan ve yaygın şekilde görülen, daha güzel ve çekici olduğu düşünülen kişilere olumlu davranışların sergilendiği güzellik yanlılığıdır (Howard ve Bornstein, 2018).

Hale Etkisi; insanların özelliklerine dayanarak hakkında genel bir olumlu yaklaşım geliştirilmesidir (Suveren, 2022).

Yakınlık Ön yargısı; benzerlik ön yargısı olarak da bilinir ve benzer geçmiş, ilgi alanı ve deneyime sahip insanları tercih etmedir (Buetow, 2019) .

İsim ön yargısı; ırk, cinsiyet, din ve etnik grupla ilişkilendirilir etkisi çok fazla olabilir. İnsanlar çoğu zaman başkalarını isimleriyle olumlu ya da olumsuz çağrışımlarla yargılama eğilimlidirler ve bir ismin kulağa geliş şekline göre cinsiyet, din, etnik köken gibi bazı varsayımlarda bulunabilmektedirler (Pacella ve Guyette, 2021).

¹ Öğr. Gör., Atatürk Üniversitesi, Aşkale Meslek Yüksekokulu, gonulakbulut@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1085-7839.

Sözsüz Ön yargı; kişilerin belirli sosyal oluşumlara yönelik olumlu veya olumsuz sözsüz davranışlarıdır yani tutum ve inançlardaki yanlılığın beden dili aracılığıyla gösterilmesidir (Stephens ve Baskerville, 2020; Shore vd., 2011).

Freud'un kişilik teorisinin çok yoğun tesirinde kalmış olan otoriteryen kişilik yazarları ön yargının bilinçaltı ihtiyaçların, çatışmaların ve savunma mekanizmalarının bir ifadesi ve kişiliğin bir boyutu olduğunu belirtmişlerdir. Bu bakış açısı ebeveynlerin çocukları üzerindeki etkilerinden yola çıkar ve ön yargının sebebi olarak erken çocukluk çağındaki olumsuz tecrübeler ile engellenme sonucu oluşan saldırganlık duygusunun yön değiştirerek dış gruplara yöneltilmesini gösterir. Bu anlayışa göre; ön yargılı kişiler, diğer insanların kişisel özelliklerinden çok sosyal rol ve etnik grubuna bakar. Ayrıca milliyetler ve etnik gruplar bağlamında katı, sabit ve kapalı fikirleri bulunmaktadır (Gürses, 2005).

Karakterolojik psikanalitik yaklaşıma göre üç değişik karakter/kişilik örgütlenmesi üç farklı tarzda ön yargı oluşumuna neden olmaktadır. Bunlardan biri Obsesif/paranoid kişilik tarzıdır ve bu kişiler katı kişilik yapıları nedeniyle başkalarıyla rahat ve eşit ilişki kuramazlar, kolayca kuşku duyabilirler. Bu kişilik yapısıyla ortaya çıkan ön yargılar hem daha katı ve istikrarlıdır hem de değişime çok dirençlidirler. Histerik tarz da obsesif tarzın aksine izlenimsel, değişken ve duygu kabarmalarıyla oluşan ön yargılar vardır. Bu tarzda oluşan ön yargılar istikrarsız ve değişkendir. Narsistik kişilik tarzın da oluşan ön yargılar da genellikle kendisine ve başkalarına yönelik değersizleştirme veya yüceltme söz konusudur. Bu tarzda gerçekçi/makul orta yol oluşması çok zordur. Ön yargı, genellikle olumsuzdur ancak olumlu duygular geliştirilen ön yargılar da vardır ve bu olumlu ön yargılar sosyo-ekonomik avantajlar sağlamaktadır (Paker, 2012).

Ön yargı, insanların zihin ve kültürlerinden tamamen yok edilemeyeceği gibi her insan veya grubun ön yargı ve ayrımcılığa yatkınlığı da aynı değildir. Dolayısıyla, nedenleri anlaşılıp işleri, gelirleri yeniden dağıtma veya konutları iyileştirme gibi müdahaleler ile ön yargı ve ayrımcılık yok edilemesede önemli oranlarda azaltılabilir (Hogg ve Cooper, 2003). Anahtar öge olarak ortak amaçlarla işbirliğine dayalı karşılıklı bağımlılık oluşturulabilir. Buda gruplar arası birlikte etkileşme ve çıktılarının paylaşılmasıyla olur. Grupların karşılıklı çabalarını gerektiren ortak amaçlar birlikte çalışmalarını gerektirir ve böylelikle ön yargıların azaltılması sağlanmış olur. Ayrıca çatışan guruplar arasında yeniden gruplama yaparak bir üst gurup şemsiyesi altında birleştirilmesi de ön yargıların azaltılmasında etkin olabilir (Cirhinlioğlu, 2023).

Anahtar Kelimeler: Ön Yargı, Ön Yargıların Azaltılması, Ön Yargı Tarzları

Kaynakça

- Buetow, S. (2019). Apophenia, unconscious bias, and reflexivity in nursing qualitative research. *Int J Nurs Stud*, 89, 8-13.
- Cirhinlioğlu, F.G. (2023). Önyargı.
http://docs.neu.edu.tr/staff/fatmagul.cirhinlioglu/Sosyal%20Psikoloji%20I-%20B%C3%B6l%C3%BCm%204%20C3%96NYARGI_8.pdf Erişim Tarihi: 01.04.2023.
- Durhan, G. (2022). Mantıksal Akıl Yürütmede Önyargı ve Yanılgılar. *Mantık Araştırmaları Dergisi*, 4(8), 6-23.

- Erdoğan, M. ve Vatandaş, C. (2020). Individual and Social Exclusion Practice: Prejudice and Discrimination. İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi (JOHASS), 3 (1), 474-485.
- Fitzgerald, C. ve Hurst, S. (2017). Implicit bias in healthcare professionals: A systematic review. BMC Med Ethics, 2-18.
- Gürses, İ. (2005). Önyargının Nedenleri. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,14(1),143-160.
- Hogg, M.A. ve J.Cooper(2003). The Sage Handbook of Social Psychology. London. Sage Publication.
- Holroyd, J., Scaife, R., Stafford, T. (2017). Responsibility for implicit bias. Philos Compass, 12,1-13.
- Howard, A., Bornstein, J. (2018). The ugly truth about ourselves and our robot creations: The problem of bias and social inequity. Sci Eng Ethics, 24, 1521-1536.
- Pacella, C.B. ve Guyette, M. (2021). Proceed with caution: Mitigating the impact of implicit bias in patient experience score. Ann Emerg Med, 78, 397-399.
- Paker, M. (2012). Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık. İçinde Ayrımcılık çok boyutlu yaklaşımlar. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniv.Yayımları - Sosyoloji Dizisi
- Shore, L.M., Randel, A.E., Chung, B.G., Dean, M.A., Holcombe, E.K., Singh, G. (2011). Inclusion and diversity in work groups: A review and model for future research. J Manage, 37, 1262-1289.
- Stephens, K., Baskerville, R.L. (2020). The impact of implicit bias on business-to-business marketing. J. Bus. Ind. Mark, 35, 1517-1525.
- Suveren, Y. (2022). Bilinçsiz Önyargı: Tanımı ve Önemi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 14(3): 414-426.